

Arkeologisia havaintoja lin Ulkokrunnin (139010003) mereisistä muinaisjäänöksistä vuosilta 1987, 1994, 2009 ja 2011.

Jari Okkonen

Tutkimusorganisaatio	Oulun yliopisto
Tutkimustyyppi	Tarkastus
Työskentelypäivä(t)	5.-6.9.1987, 5.8.1994, 16.7.2009, 5.7.2011 ja 25.8.2011.
Asiakirjanumero	GISLabNo-2020-9
Kohteen nimi	li, Ulkokrunni
Keskeisimmän kohteen koordinaatit	Ulkokrunnin näyttävin muinaisjäänösalue Äijänharjulla P=7252588; I=398573; Z=4,824
Tyyppi	Kalastajakylä. Historiallisen ajan mereisiä muinaisjäänöksiä.
Muinaisjäänösten lukumäärä	Yli sata.
Raportin tekijä	Jari Okkonen
Raportin nimi	Arkeologisia havaintoja lin Ulkokrunnin mereisistä muinaisjäänöksistä vuosilta 1987, 1994, 2009 ja 2011.
Karttojen lukumäärä	8
Kuvien lukumäärä	10

Tiivistelmä

lin Ulkokrunni on saari Perämeressä lin edustalla vajaat parikymmentä kilometriä mantereelta. Havainnot perustuvat pääosin lyhyisiin käynteihin saarella ja niistä muodostuneeseen kenttädokumentaatioon vuosilta 1987, 1994, 2009 ja 2011. Ulkokrunnin arkeologiset kohteet ovat pohjoisesta lukien: 1) Viuru, 2) Äijänharju ja 3) Vatunki. Saaren pohjoisosan Pohjanharju omaa erityisesti rakennusperintöä (luotsila ja pooki) sekä nuorempaa kulttuuriperintöä (graffiteja, hakkauksia, ja kohde 1000016418 Struven ketjun piste). Viurussa, Äijänharjulla ja Vatungissa on Perämeren saarille – sekä Ruotsin että Suomen puolelle – tyypillisiä sesonkiluonteiseen kalastukseen liittyviä mereisiä muinaisjäänöksiä. Ulkokrunni on historialliseen aikaan ajoittuva kalastajakylä, jossa erityisesti iiläiset, mutta myös liminkalaiset, siikajokiset ja hailuotolaiset kalastivat. Vastaavia olivat Maluri Haaparannan saaristossa ja Maakalla Kalajoen edustalla.

Viuru (Äijänharjun pohjoisosa)

Kohteen numero	1
Muinaisjäänöstyytit	Kivisiä rakennuksen perustuksia, verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä, laksmarkkeja, merimerkin perustuksia, venevalkamia ja laiturinperustuksia, aurinkokello ja hakkaus.
Ajoitus	Historiallinen aika
Kohteen keskiosan koordinaatit	P=7252913; I=398673; Z=2,5
koordinaattiselite	Kohteen keskiosa polun luona (ks. kartta 1)
Havaitut rakenteet ja piirteet	<p>Viuru on A. H. Snellmanin (1887) kihlakertomuksen mukaan Ulkokorun toinen vanhoista satamapaikoista ("Viurunki"). Äijänharjun itä-länsi-suuntainen pohjoispää laskee jyrkästi alavaan lepikkoon, joka on jatkona lännen puolella sijaitsevalle Viurunlahdelle. Tämän vesijätön takana – sen pohjoispuolella – on nykykartoissa Viuru-niminen itä-länsi-suuntainen harjanne. Viurun kohteen muinaisjäänökset sijaitsevat Äijänharjulta saaren läpi kulkevan polun molemmin puolin (ks. kartta 1 ja kartta 2). Sen itäpuolella harjanteen pohjoiseen viettävässä rinteessä on havaittavissa ainakin viisi selväpiirteistä suurista miehennostannaisista lohkarista muodosteltua venevalkamaa (ks. kartta 3). Yksi veneenvetopaikan sivussa olevista "pateista" on epäselvä. Polun länsipuolella eli merenpuolella on noin kymmenkunta nelikulmaista luonnonkivistä tehtyä rakennuksen pohjaa. Osa on erittäin selväpiirteisiä ja niissä on hyödynnetty suuria maakiviä. Muutamissa on havaittavissa oviaukko muodoltaan nelikulmaisen majan lyhyellä sivulla ja vastapäätä nurkassa voi olla tulisija. Heikosti erottuva aurinkokello (P=7252921,23; I=398641,70, ks. kuva 1) ja nimikirjainhakkaus (P=7252944,00; I=398633,03, ks. kuva 2) sijaitsevat näiden majanpohjien luona. Kolmas muinaisjäänöstyyppi Viurussa ovat verkonkuivaushankaiden tukikiveykset. Ne ovat kooltaan pieniä kivikasoja (ks. kartta 4), joissa muutamissa on havaittavissa selvä paalunpaikka keskellä. Ne sijaitsevat pääsääntöisesti polun itäpuolella ja niitä on kaikkiaan noin 50. Ne sijaitsevat jonoissa tai riveissä, merkatien kuivaustelineiden sijaintia laituri- ja välittömässä läheisyydessä. Viurun kohteen itäosassa on yksi suurempi, halkaisijaltaan lähes kolmemetrinen ja metrin korkea jäkälöitynyt röykkiö (ks. kartta 4), jonka voi tulkita merimerkin eli kummelin tai peilin perustaksi. Sen kivet vaihtelevat kooltaan 15-40 senttiin ja osa kivistä on reunassa pystyssä. H. Backmanin 1776 kartan mukaan alueella oli seitsemän rakennusta ja pooki.</p>

Äijänharju

Kohteen numero	2
Muinaisjäännöstyytit	Kohteessa on pohjoisesta alkaen kolme jatulintarhaa, kivikompassi, kivisiä rakennuksen perustuksia, venevalkamia, verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä sekä iso kummeli.
Ajoitus	Historiallinen aika
Kohteen keskiosan koordinaatit	P=7252581; I=398565; Z=4,215
koordinaattiselite	Äijänharjun keskiosan kolmiosaisen rakennuksen perustuksen keskimäinen rakenne (ks. kartta 7)
Havaitut rakenteet ja piirteet	<p>Polku edellisestä Viurun kohteesta etelään kulkee toista sataa metriä hiekkamaassa. Maaston noustessa maaperä muuttuu kivisemmäksi. Äijänharjun jäkälää ja heinää kasvavan laen reunoilla on molemmin puolin meren huuhtomaa kivikkoa. Tässä kohteen pohjoisosassa on kaikkiaan kolme tunnistettavaa jatulintarhaa ja yksi kivikompassi (ks. kartta 5, kartta 6 ja kuva 3). Jatulintarhat sijaitsevat välittömästi polun itäpuolella. Kuljettaessa polkua edelleen etelään päin, seuraava huomattava muinaisjäännös on suuren maakiven luo kivistä tehty kolmiosainen rakennuksen pohja. Tätä muinaisjäännöstä tutkittiin tarkemmin kesällä 2011 (Museoviraston tutkimuslupa 007/302/2011). Tuolloin rakenne raivattiin esiin katajapensaiden ja puiden seasta, sen keskimäisen osan pohjakivet kaivettiin esiin karikkeesta ja humuksesta ja muinaisjäännöksestä piirrettiin tasokartta (ks. kartta 7 ja kuva 4). Kohta on viime vuosikymmeninä peittynyt läpikäymättömään katajakasvustoon, mutta välittömästi kolmiosaisen majanpohjan länsipuolella olevalla harjanteella on useita kymmeniä verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä (ks. kuva 5). Yhteensä Äijänharjun kohteessa niitä lienee satakunta. Majanpohjasta etelään harjanteen itäreunassa on puolenkymmentä suurta kivistä tehtyä rakennuksen perustaa, jotka nykyisin ovat miltei näkymättömissä katajikon keskellä (yksi näistä kohdassa: P=7252551; I=398588, kuva 6). Dokumentoidun kolmiosaisen majanpohjan kohdalla polku laskeutuu Äijänharjun itärinteen tyveen. Rinteessä noin 50 m tutkitusta majanpohjasta kaakkoon sijaitsee neljä tai viisi venevalkamaksi tulkittavaa heikosti erottuvaa turpeenalaista muinaisjäännöstä (P=7252540; I=396812). Äijänharjun kohteen eteläosan näkyvin muinaisjäännös on suuri röykkiö, joka on edelleen hyvin havaittavissa katajikon keskeltä. Se on halkaisijaltaan 8 m ja korkeutta sillä on hieman yli puolitoista metriä. Röykkiö on jäkälöitynyt ja laeltaan melko tasainen ja ehjä (ks. kartta 8 ja kuva 7). Jäännöksen voisi tulkita Perämerelle tyypillisen puusta rakennetun merimerkin eli kummelin perustaksi.</p>

Vatunki

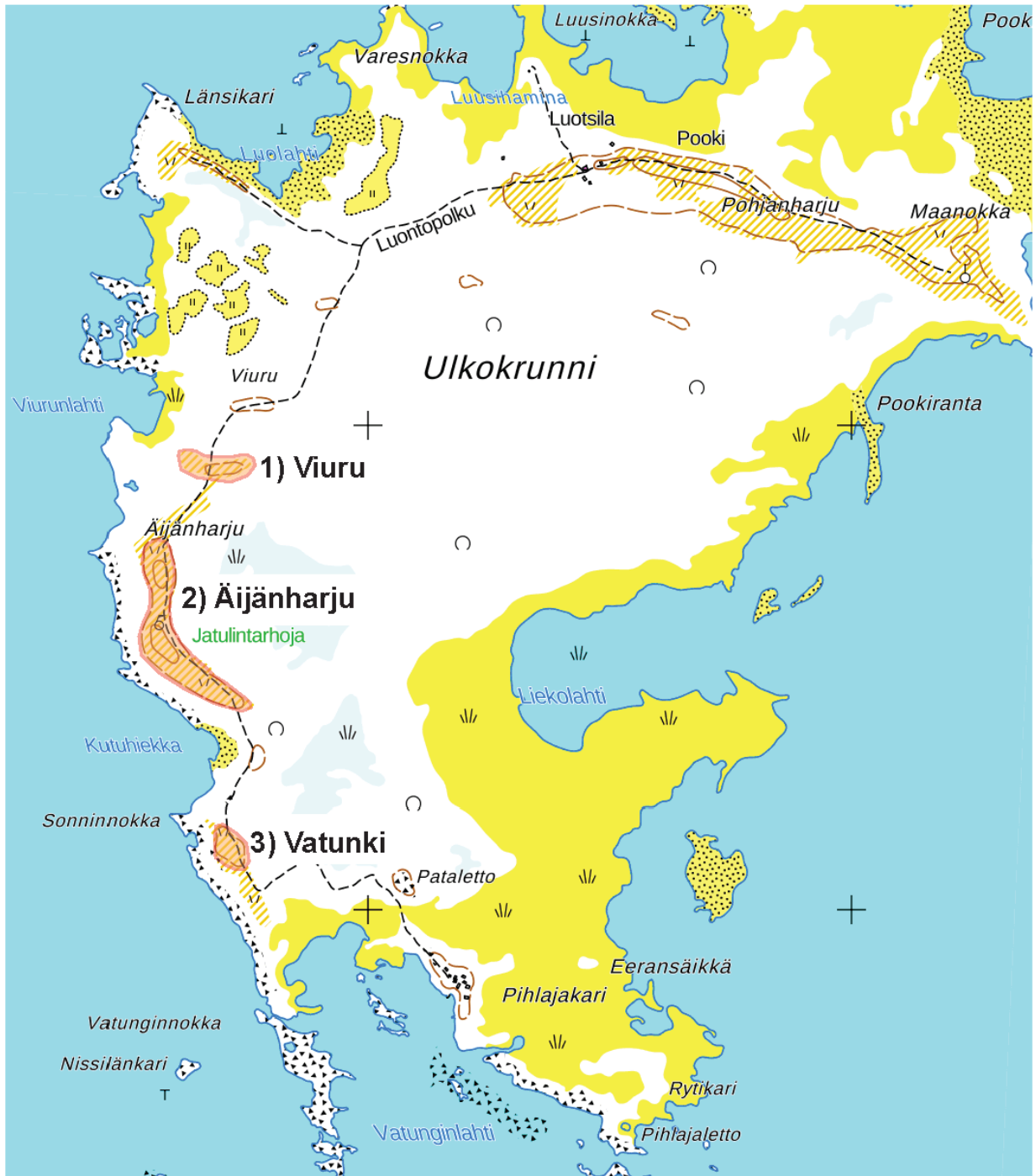
Kohteen numero	3
Muinaisjäännytyypit	Kohteessa on useita kivistä tehtyjä laksmarkkeja (varastointirakennelmia), venevalkamia ja merimerkin pohja ja verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä (ks. kuva 8, kuva 9 ja kuva 10).
Ajoitus	Historiallinen aika
Kohteen keskiosan koordinaatit	P=7252125; I=398714; Z=2,5
koordinaattiselite	Kohteen keskiosassa sijaitseva laksmarkki (ks. kartta ?)
Havaitut rakenteet ja piirteet	A. H. Snellmanin kihlakuntakertomuksen (1887) mukaan Vatunki on toinen Ulkokruunun kalastajien käyttämä satama. Kohde sijaitsee Äijänharjun suuresta röykkiöstä vajaat 300 m etelään. Kohde edellyttäisi tarkempaa kartoitusta.

Oulussa 3.3.2021

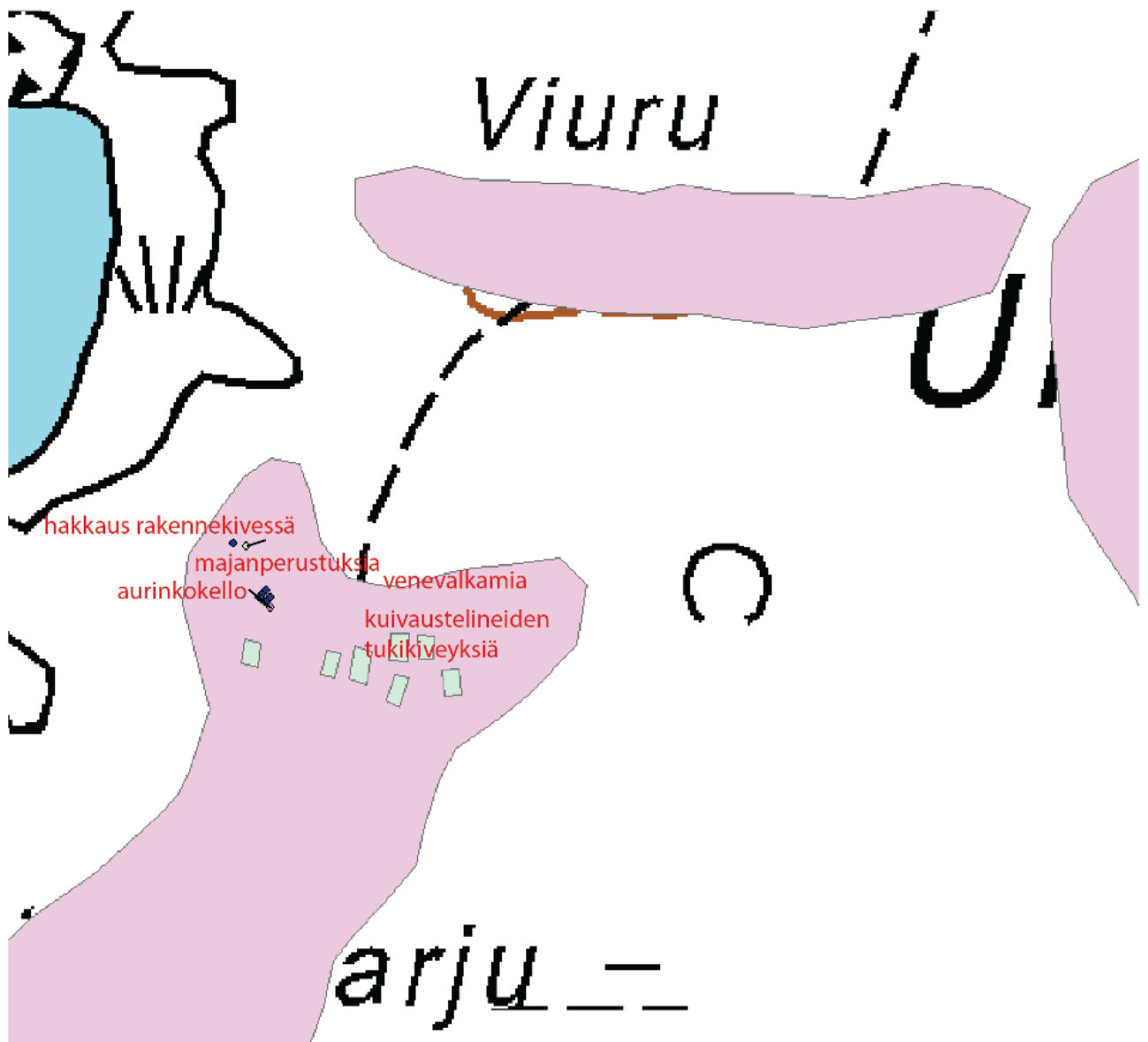

Jari Okkonen

Kartta 1. Viitekartta lin Ulkokrunnin kolmen arkeologisen kohteen (1. Viuru, 2. Äijänharju ja 3. Vatunki) sijoittumisesta saarelle. Karttapohja: Paikkatietoikkuna Maanmittauslaitos.

Kartta 2. Yleiskartta Viurun kohteesta Äijänharjun pohjoispäässä. Karttapohjalle on hahmoteltu H. Backmanin 1770 kartan mukaisesti rantaviiva ja rakennukset.

Aurinkokello 7252921,23; 398641,70

Hakkaus majan kiviperustuksessa 7252944,00; 398633,03

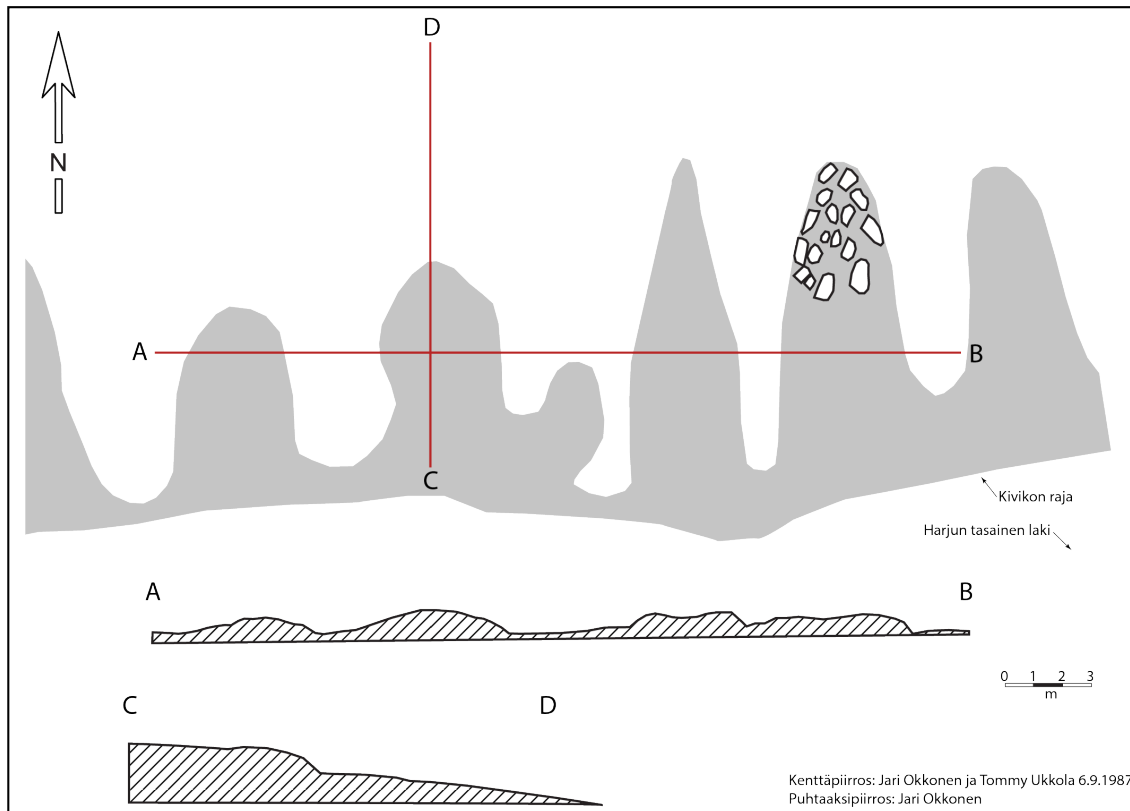
Viurun venevälkamia, puolenkymmentä harjun pohjoisrinteessä polun itäpuolella 7252928; 398686

Pohjoispään länsiosassa majojen kiviperustuksia ja laksmarkkeja.

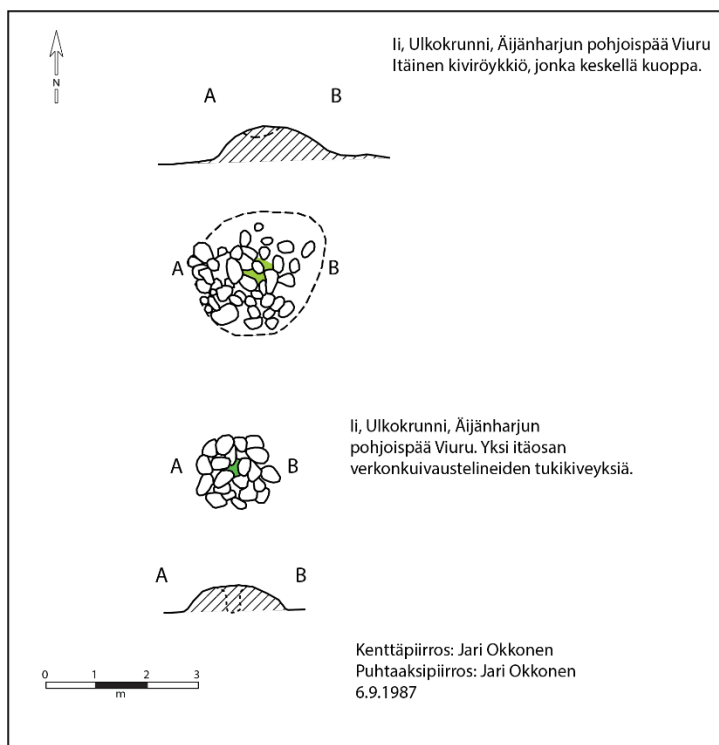
Pohjoispään itäosassa enemmän verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä.

Pohjoiseen viettävässä rinteessä suurista lohcareista muodosteltuja veneen sijoja.

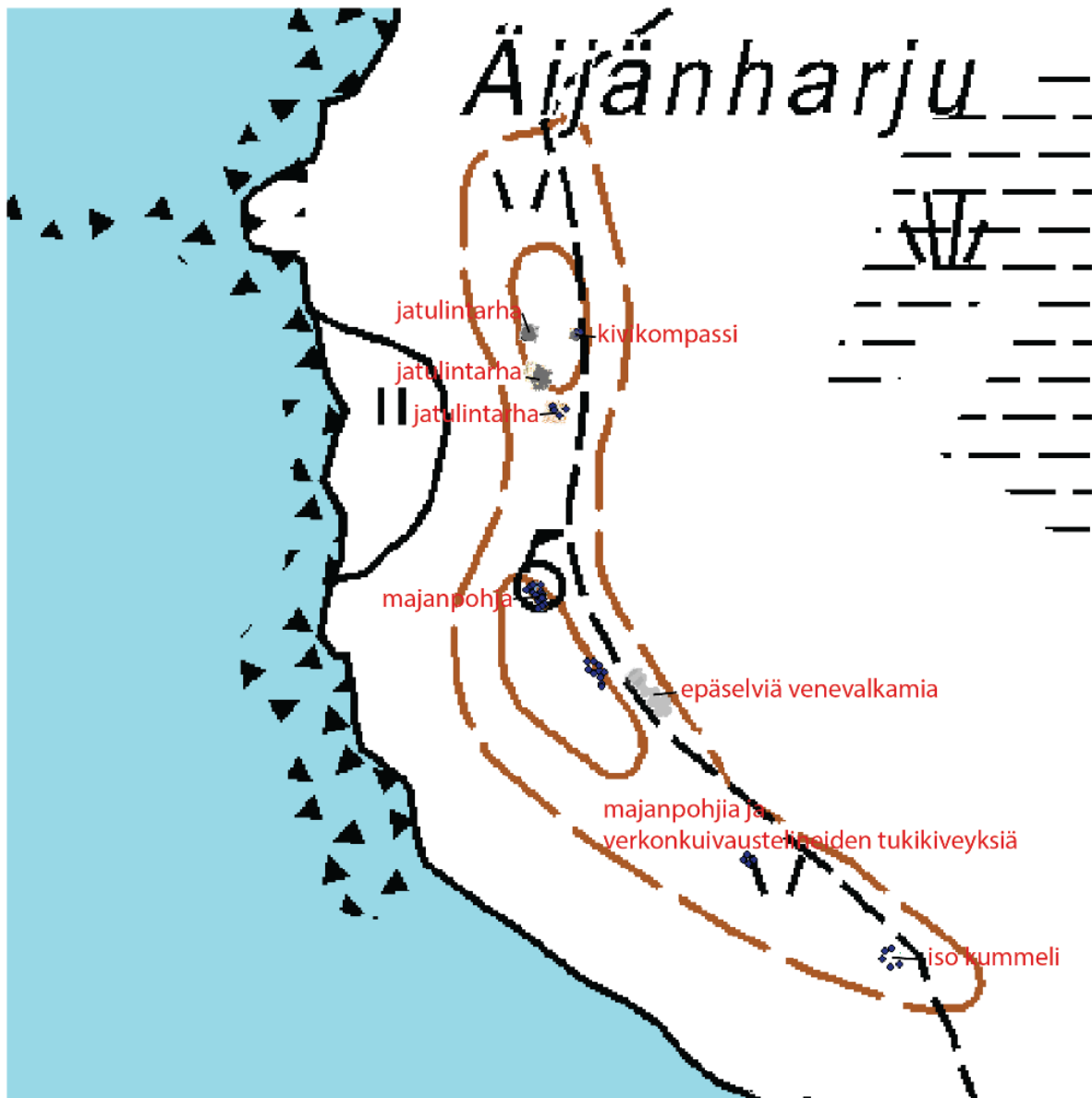
Kartta 3. Viurun pohjoisrinteessä polun itäpuolella sijaitsevat venevalkamat.

Kartta 4. Viurun itäosan muinaijännöksiä. Suurehko rökkiö, joka lienee merimerkin pohja sekä esimerkki yhdestä verkonkuivaustelineen tukikiveyksestä, joita on kohteessa noin 50.

Kartta 5. Yleiskartta Äijänharjun kohteesta ja sen merkittävimmistä muinaisjäännöksistä.

Pohjoisin jatulintarha 7252686; 398562

Keskimmäinen epäselvä jatulintarha 7252667;398567

Eteläisin jatulintarha 7252653; 398573

Kivikompassi 7252685; 398580

Majanpohja (kolmeosainan isonkiven luo tehty) 7252580; 398566

Äijänharjun itärinteeseen epäselvät venevalkamat 7252541; 398609

Äijänharjun eteläpään iso merkimerkki (kummeli) 7252439; 398706

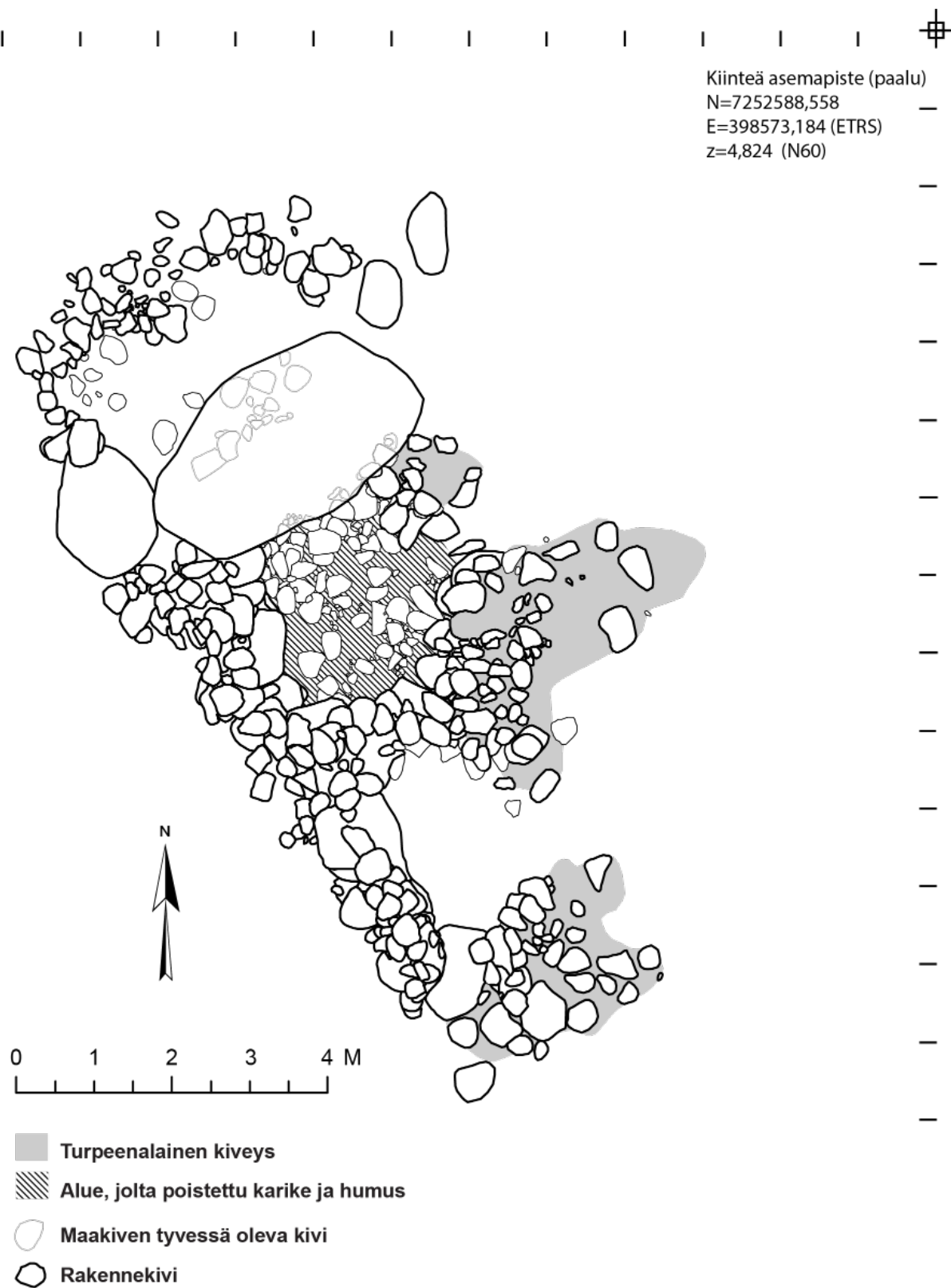
Äijänharjun korkein kohta muinaisjäännösmerkistä (viirilippu) kummeliin asti useita kiviä majanpohjia, laksmarkkeja ja verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä (pieniä röykkiöitä, joissa osassa jäljellä paalunsija keskellä).

Kartta 6. Äijänharjun laen ja kohteen pohjoisosan kolme jatulintarhaa ja kivikompassi.

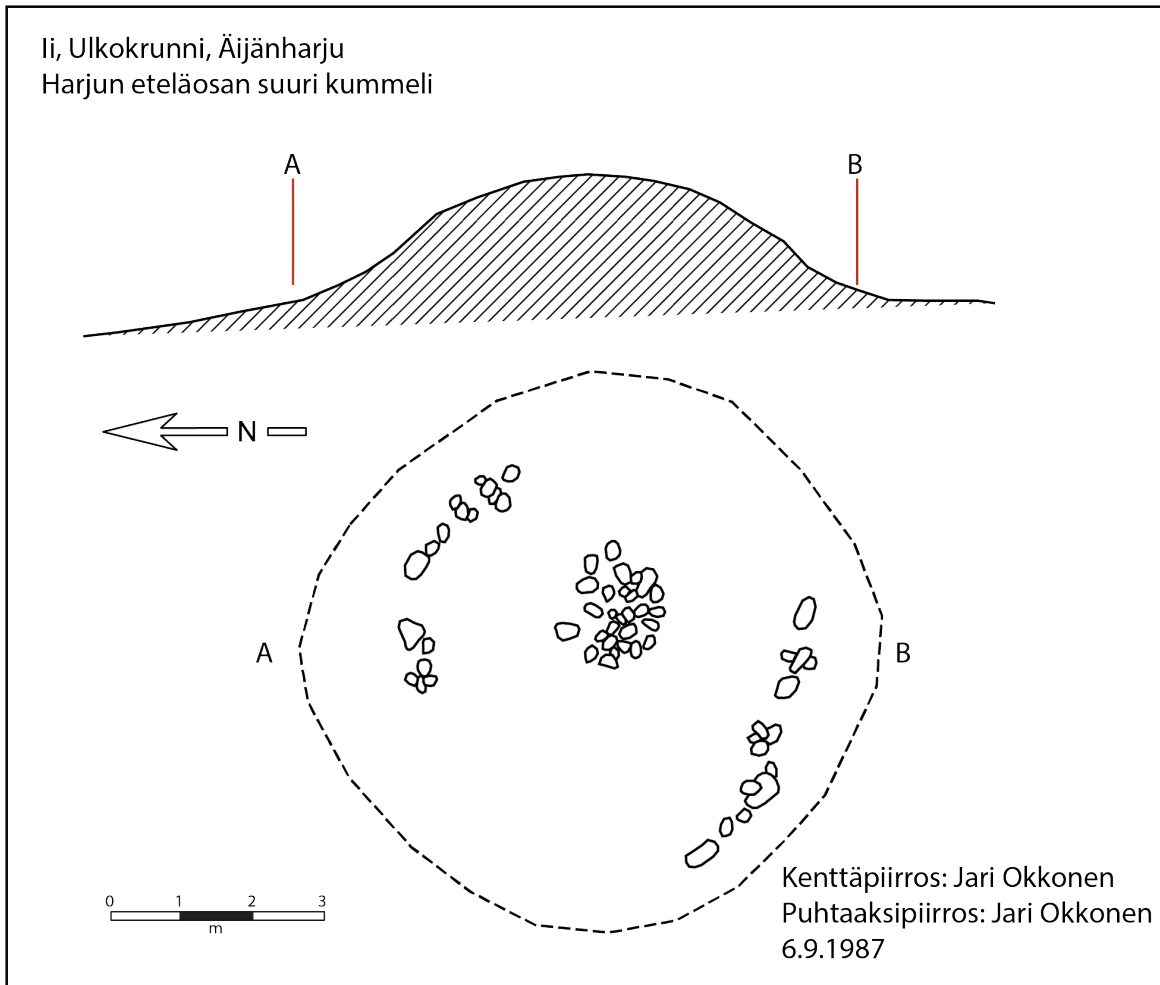

Ii, Ulkokrunni, Äijänharju
Kenttätöajankohta: 1994, 2009 ja 2011
Piirtäjät: Jari Okkonen, Laura Nygård,
Hanna Puolakka ja Jari Heinonen.
Puhtaaksi piirtäjä: Jari Okkonen
Yleiskartta Äijänharjun keskiosan muinaisjäännöksistä
(Kolme säilynyttä jatulintarhaa ja yksi kivikompassi).
Oulun yliopisto, Arkeologian GIS-laboratorio
Tiedostoformaatti: Adobe Illustrator 2021, PDF

Kartta 7. Äijänharjun kohteen heinäkuussa 2011 tutkittu ja kartoitettu kolmiosainen suuren maakiven luo tehty majanpohja.

Kartta 8. Äijänharjun kohteen eteläisin huomattava muinaisjäännös on suuri röykkiö, joka on tulkittavissa kummeliksi.

Kuva 1. Viurun kohteen länsiosan majanperustukseen kuuluva laattakivi, jossa heikosti erottuva aurinkokelloraapustus metsämansikoiden ympäröimänä.

Kuva 2. Viurun kohteen länsiosan majanperustuksiin kuuluva kivi, jossa havaittiin hakkaus (kuvassa keskellä bussolin kohdalla).

Kuva 3. Äijänharjun kohteen pohjoisosaa. Edessä eteläisin jatulintarha. Vasemmalla keskimmäistä jatulintarhaa piirretään kartalle. Kuva on otettu heinäkuussa 2011.

Kuva 4. Vuoden 2011 kenttätöissä Äijänharjun kohteen keskiosassa sijaitsevaa kolmiosaista majanperustusta kartoitetaan.

Kuva 5. Äijänharjun kohteen keskiosan verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä kolmiosaisen majanperustuksen länsipuolella.

Kuva 6. Yksi Äijänharjun kohteen suurista kivisistä rakennuksen perustuksista harjanteen itäreunassa. Muinaisjäänös sijaitsee tutkitun kolmiosaisen majanperustuksen eteläpuolella. Kuvattu itään.

Kuva 7. Äijänharjun kohteen eteläisin huomattava muinaisjäänös suuri rökkiö, joka lienee merimerkin eli kummelin perustus.

Kuva 8. Yksi Vatungin laksmarkeista eli kivisistä varastorakennelmista kuvattuna syksyllä 1987.

Kuva 9. Yksi Vatungin merimerkin tukikiveyksistä kuvattuna syksyllä 1987.

Kuva 10. Vatungin verkonkuivaustelineiden tukikiveyksiä kuvattuna syksyllä 1987.

